

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.е.н., проф. Матюшенку І.Ю.

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
професора кафедри міжнародних економічних відносин та логістики
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Довгаль Олени Андріївни

на дисертацію **Гряника Антона Володимировича**
на тему «**РОЗВИТОК РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Цифрова трансформація сприяє посиленню продуктивності, конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання. У цьому контексті особливого значення набуває ринок ІКТ, який виступає як фундаментальний компонент цифрової економіки та одночасно як динамічне середовище для розвитку інновацій, цифрових сервісів та нових форм економічної взаємодії.

Цифрова економіка охоплює широкий спектр цифрових інструментів і процесів, які забезпечують автоматизацію бізнес-операцій, персоналізацію послуг, розширення доступу до ринків та прискорення інноваційних циклів. Одним із ключових наслідків функціонування ринку ІКТ є переосмислення ролі інформації як економічного ресурсу, що зумовлює необхідність впровадження нових підходів до захисту даних, кібербезпеки та регуляторного забезпечення. Крім того, цифрова трансформація сприяє формуванню нових професійних компетентностей, зростанню попиту на цифрові навички та створенню інноваційних форм зайнятості, водночас загострюючи проблеми цифрової нерівності.

Отже, подальший розвиток ринку ІКТ є не лише економічною необхідністю для України, але й її стратегічним пріоритетом, що визначає здатність держави адаптуватися до сучасних викликів, забезпечити сталий розвиток та інтеграцію до світової цифрової спільноти.

Тому тема дисертації Гряника А.В. відповідає сучасним викликам розвитку цифрових ринків, потребам удосконалення регуляторної політики та забезпечення ефективного конкурентного середовища.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано в межах планової теми НДР кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Сучасна господарська система: інформаційно-

комунікаційні імперативи посткризового розвитку» (номер державної реєстрації 0121U100453), де особисто дисертантом розкрито сутність ринку товарів і послуг у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, окреслено специфіку його функціонування в умовах цифрової економіки, а також поглиблено розуміння даного ринку крізь призму конкретних товарів і послуг, що виступають невід'ємним компонентом соціально-економічного розвитку.

3. Основні наукові результати дослідження та їхня новизна

Наукова новизна проведеного дисертантом дослідження має комплексний характер і визначається наступними найвагомішими результатами:

вперше:

- розроблено методологічний підхід щодо коригування оцінки розмірів ринку ІКТ шляхом використання нового показника - коефіцієнта реекспорту, який може бути застосований для оцінки реекспортних операцій в країнах, що не надають повної інформації про обсяги реекспорту. Запропонована методологія дозволяє більш точно визначати провідних експортерів товарів ІКТ з урахуванням реекспорту і може бути використана для дослідження інших ринків (с. 95-96);

дістали подальшого розвитку:

- наукові уявлення щодо каталізаторів цифрової трансформації соціально-економічних процесів: масове впровадження освітніх цифрових платформ та хмарних інфраструктур для забезпечення безперервності бізнес-процесів; посилення кібербезпеки як засобу нівелювання негативних наслідків кібератак; різке зростання частки е-комерції у системі світової торгівлі; перехід освіти на онлайн-технології; започаткування використання смартфонів як інструменту боротьби з пандемією Covid-19 (с. 77-79);

- наукове бачення щодо специфіки методологічних засад аналізу ринку ІКТ, яка включає, окрім традиційних складових (попит, пропозиція, ціна, конкуренція), також специфічні елементи (інновації та регуляторний вплив); на цій основі запропоновано авторську сегментацію сучасного ринку ІКТ як єдність товарного ринку ІКТ (виробництво, розповсюдження і споживання товарів, призначених для обробки та передачі інформації електронними засобами) та ринку послуг ІКТ (нематеріальні послуги, що забезпечують, полегшують або доповнюють функцію обробки інформації та комунікації) (с. 28-29);

- теоретичні підходи до розуміння методології вимірювання подібності країн-експортерів та імпортерів на ринку ІКТ: на відміну від застосування кількісних характеристик, запропоновано застосовувати кластеризацію часових рядів, на основі якої виділено і охарактеризовано чотири кластери відповідно типу динаміки ринку ІКТ: послідовне зростання (розвиток інфраструктури та нарощування обсягів торгівлі ІКТ, незначні коливання на фоні висхідного тренду, поступове падіння (суттєве зменшення обсягів експорту ІКТ з можливим частковим відновленням у пізніших періодах., унікальна поведінка (поєднання рис різних груп, різке падіння або висока варіативність) і стабільна динаміка (відносно рівні обсяги торгівлі ІКТ без суттєвих відхилень упродовж усього досліджуваного періоду (с. 97-100);

- наукові узагальнення щодо методології ціноутворення на ринку ІКТ шляхом виявлення двох моделей ціноутворення на ринку програмних продуктів

- відкритої (ціна оприлюднюється у відкритому доступі; споживач може порівняти тарифні плани та обрати відповідний варіант, зокрема, безкоштовну ознайомлювальну версію з обмеженим функціоналом) та закритої (ціна формується індивідуально після безпосереднього контакту з постачальником; посилення клієнтоорієнтованості, проте збільшує час на ухвалення рішень) ціни (с. 229-230);

удосконалено:

- систематизацію соціально-економічних зв'язків економічних суб'єктів в цифровій економіці на основі обміну даних з використанням ІКТ шляхом виділення чотирьох суб'єктів - громадянин(Г), держава (Д), бізнес (Б), світ (С), семи ключових парних взаємодій в національній економіці та змістовного розкриття форм і каналів цих взаємодій усередині кожної пари (Г-Г: повідомлення, перекази, соціальні мережі; Б-Б: договори, замовлення, служби доставки; Д-Д: міжвідомчий обмін, бюджет, податки; Г-Б: персональні дані, персоналізовані послуги; Д-Б реєстрація, фінансові та бухгалтерські звіти; Г-Д: ідентифікація, держпослуги, «Дія»; Д-С зовнішня торгівля, міжнародні зобов'язання) (с. 55-59);

- типологізацію динаміки зовнішньоторговельних операцій на ринку ІКТ на основі чотирьохелементної бізнес-моделі часових рядів Smooth-Erratic-Intermittent-Lumpy шляхом виділення та розкриття змісту чотирьох типів динаміки за критеріями регулярності та стабільності: гладкий (регулярні та стабільні операції; можливо виокремлення сезонних коливань), переривчастий (нерегулярні та стабільні операції, чітко визначені виробничі потужності), блукаючий (регулярні, але нестабільні операції; наявність різких змін через економічні або політичні фактори), шорсткий (нерегулярні та нестабільні операції, схильність до різких змін без системності)(с. 109, 132, додаток Б).

4. Обґрунтованість та достовірність результатів дисертаційного дослідження

Отримані результати є достовірними та обґрунтованими, що підтверджується обробкою значного масиву вітчизняних і зарубіжних сучасних наукових джерел із заявленої у назві роботи проблематики, їх критичним узагальненням, аргументованим виявленням прогалин у науковому осмисленні сучасних тенденцій розвитку ринку ІКТ і переконливими власними пропозиціями щодо адекватного відображення новітніх процесів і явищ на ринку ІКТ методологічними засобами та категоріальним інструментарієм економічної теорії, використанням новітніх статистичних даних і коректних методів їх обробки та візуального представлення. У ході виконання дослідження здобувач продемонстрував високий рівень володіння методологічним інструментарієм та здатність до самостійного наукового аналізу.

5. Дотримання академічної доброчесності

Дисертаційна робота Гряника А.В. є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Усі наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані джерела, зокрема щодо термінологічних визначень, наукових розробок,

статистичних матеріалів та інших інформаційних ресурсів. Оформлення посилань здійснено з дотриманням вимог чинного законодавства у сфері авторського права. Результати перевірки дисертації на наявність запозичень, проведеної у системі StrikePlagiarism засвідчили коректність використання наукових джерел, що дає підстави стверджувати про повне дотримання дисертантом принципів академічної доброчесності та відсутність порушень цих принципів.

6. Важливість отриманих автором дисертації результатів та їх практичне значення

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони поглиблюють наукові уявлення щодо функціонування сучасного ринку ІКТ та містять удосконалений автором інструментарій його дослідження.

Розроблений автором підхід до розрахунку коефіцієнтів реекспорту дозволить переглядати конкурентні рейтинги провідних країн-експортерів товарів. Це є особливо важливим в умовах цифрової економіки, оскільки розвиток торгівлі досяг рівня, коли країни здатні утримувати конкурентну перевагу за рахунок того, що виконують функції проміжного логістичного центру.

Положення та висновки проведеного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки до укладення Договору приєднання України до ЄС, зокрема, для належного обґрунтування можливостей національного ринку ІКТ, його експортного потенціалу, ризиків і загроз цифровізації, а також при розробці регіональних програм післявоєнного відродження економічного потенціалу України і визначенні параметрів регіональної мережі підготовки кадрів фахівців з ІКТ, з урахуванням наявного розподілу відповідних кластерів, а також для проведення подальших наукових досліджень з питань цифрової трансформації локальних ринків та підготовки економічних прогнозів на рівні міністерств, територіальних громад і міжнародних донорських проєктів.

Результати дисертації можуть бути використані при викладанні навчальних курсів «Ринкова економіка», «Цифрова економіка», «Міжнародна економіка», «Економічна статистика» для студентів економічних спеціальностей у закладах вищої освіти на освітніх рівнях бакалавра, магістра, доктора філософії.

7. Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження

Основні положення та висновки проведеного дослідження у достатній мірі опубліковано у 6 статтях дисертанта у фахових наукових виданнях України категорії Б.

Робота пройшла належну апробацію на 5 міжнародних науково-практичних конференціях з публікацією тез доповідей дисертанта.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертацію у цілому, варто відзначити і наявність певних прогалин, упущень, дискусійних моментів.

1. Можна у цілому погодитись із підходом дисертанта до багатовимірного структурування сучасного ринку ІКТ, з огляду на його динамічний характер розвитку у сучасних умовах. Зокрема, на с. 38-39 дисертант виділяє глобальний, регіональний (міжнародний) і локальний (національний) рівні ринку ІКТ у цілому. Але не завжди автор є послідовним у реалізації цього підходу. Так, підрозділ 3.2 дисертації присвячено дослідженню такого сегменту сучасного ринку ІЕТ, як ринок смартфонів. В цій частині міститься багатий емпіричний матеріал, зібраний та систематизований автором. Він узагальнений у висновках 17-18 у загальних висновках на с. 230-232. Але в описі основних наукових результатів у вступі дисертант чомусь виділяє інші рівні – локальний, регіональний, міжнародний і глобальний. Така термінологічна нечіткість не сприяє адекватній оцінці авторського доробку в частині узагальнення тенденцій розвитку ринку смартфонів.

2. На с. 81 дисертації міститься оригінальний висновок щодо авторського тлумачення функціональної структури сучасного цифрового соціально-економічного середовища як єдності технологічної, фінансової та інституційної складових. Але авторське бачення змісту кожної з цих складових викликає певні сумніви. Зокрема, інституційну складову автор обмежує е-комерцією та інтернетом речей, з чим не можна погодитись. Насправді, інституційна складова має розглядатись, перш за все, через призму регуляторного впливу держави або міжнародних інститутів, з огляду на деструктивний потенціал цифрових ринків як джерела невизначеності, нестабільності, хаосу та підриву довіри.

3. Розділ 2 дисертації містить ґрунтовний емпіричний матеріал щодо розвитку ринку ІКТ в розрізі окремих країн, а також дуже цікаві авторські розрахунки щодо рівня концентрації ринку. Але при цьому ці розрахунки обмежуються переважно національними ринками, в той час як доцільно було б подивитись на тенденції регіонального рівня.

4. Досліджуючи тенденції розвитку ринку ІКТ в Україні (2 та 3 розділи), дисертант детально описує двосторонні економічні обміни. Натомість дуже рідко автор вдається до більш широких узагальнень, хоча саме подібні узагальнення могли б надати базис для розробки відповідних рекомендацій для удосконалення економічної політики щодо стимулювання розвитку ринку ІКТ в Україні.

5. Текст дисертації написано у цілому грамотно, доступною зрозумілою мовою. Але подекуди зустрічаються прикрі описки, пунктуаційні огріхи.

Проте зазначені недоліки не мають критичного характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загальний висновок

На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертація Гряника Антона Володимировича тему: «Розвиток ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки» за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною кваліфікованою науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою. Наукові результати, висновки і рекомендації мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Дисертація відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (з наступними змінами), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а її автор, Гряник Антон Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
ННІ «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Олена ДОВГАЛЬ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 16:29:14 07.07.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Довгаль (Гряник).pdf
Розмір файлу з підписом: 199.4 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія Довгаль (Гряник).pdf
Розмір файлу без підпису: 165.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Довгаль Олена Андріївна
П.І.Б.: Довгаль Олена Андріївна
Країна: Україна
РНОКПП: 2159901561
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 16:28:58 07.07.2026
Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг
Серійний номер: 514B5C86A1E5DA1104000000D599D6006184E905
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.05.15 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.е.н., проф. Матюшенку І.Ю.

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію ГРЯНИКА АНТОНА ВОЛОДИМИРОВИЧА
на тему **«РОЗВИТОК РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми дисертаційної роботи Гряника Антона Володимировича «Розвиток ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки» зумовлена посиленням ролі інформаційно-комунікаційних технологій у трансформації сучасних економічних систем, формуванні нових моделей підприємницької діяльності, цифровізації суспільних відносин, розвитку електронного врядування, міжнародної торгівлі, інноваційної інфраструктури та глобальної конкурентоспроможності країн.

В умовах цифрової економіки ринок інформаційно-комунікаційних технологій виступає не лише самостійним сегментом національної та світової економіки, а й ключовою інфраструктурною основою для розвитку інших секторів. Саме ІКТ забезпечують поширення цифрових платформ, електронних сервісів, хмарних технологій, мобільних застосунків, систем обробки даних, цифрових каналів комунікації та нових форматів взаємодії між громадянами, бізнесом, державою і зовнішнім світом. У зв'язку з цим дослідження закономірностей розвитку ринку ІКТ набуває особливого значення як для поглиблення теоретичних уявлень про цифрову економіку, так і для формування практичних підходів до стимулювання цифрової трансформації.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для України, яка в умовах воєнних викликів, структурної перебудови економіки, необхідності післявоєнного відновлення та поглиблення європейської інтеграції потребує ефективного розвитку цифрової інфраструктури, ІКТ-бізнесу, електронних сервісів, інноваційних технологічних рішень і конкурентоспроможного цифрового середовища. Ринок ІКТ у цьому контексті виконує стратегічну

функцію, оскільки впливає на стійкість економіки, адаптивність бізнесу, доступність цифрових послуг, модернізацію державного управління та інтеграцію України до європейського і світового цифрового простору.

Водночас динамічність ринку ІКТ, його багаторівнева структура, швидке оновлення технологій, поява нових цифрових продуктів і сервісів, зміна моделей поведінки споживачів та посилення ролі даних як економічного ресурсу зумовлюють потребу в подальшому науковому осмисленні цього ринку. Важливим є не лише опис окремих його сегментів, а й виявлення взаємозв'язків між суб'єктами цифрової економіки, особливостей формування попиту і пропозиції на ІКТ-продукти, тенденцій розвитку глобального та національного ІКТ-середовища, а також можливостей державного і ринкового стимулювання його подальшого зростання.

З огляду на зазначене, обрана дисертантом тема є своєчасною, науково значущою та практично важливою. Вона відповідає сучасним викликам розвитку цифрової економіки, потребам поглиблення теоретико-методичних засад дослідження ринку інформаційно-комунікаційних технологій та завданням формування ефективної політики цифрового розвитку України.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Гряника А.В., є достатньо обґрунтованими й достовірними, що забезпечується логікою побудови дослідження, послідовним розкриттям його теоретичних, методичних та прикладних аспектів, використанням широкої джерельної бази, а також застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів економічного аналізу.

Обґрунтованість основних наукових результатів підтверджується тим, що дисертантом здійснено аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності ринку інформаційно-комунікаційних технологій, цифрової економіки, цифровізації соціально-економічних відносин та ролі ІКТ у розвитку сучасних економічних систем. Автором опрацьовано значний масив наукових праць, нормативно-правових актів, статистичних матеріалів, аналітичних звітів міжнародних організацій і спеціалізованих інформаційних ресурсів, що дало змогу сформулювати належну теоретико-методичну основу дослідження.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням системного підходу до дослідження ринку ІКТ як складної, багаторівневої та динамічної економічної системи, що функціонує в умовах цифрової трансформації. У роботі застосовано методи аналізу і синтезу, узагальнення, класифікації, порівняння, структурно-логічного аналізу, статистичного аналізу,

графічної інтерпретації, а також методи дослідження динаміки розвитку окремих сегментів ринку ІКТ. Застосування зазначених методів є адекватним поставленій меті та завданням дисертаційного дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує те, що автор не обмежився загальним теоретичним описом ринку ІКТ, а здійснив аналіз його структури, суб'єктного складу, соціально-економічних зв'язків, тенденцій розвитку та окремих сегментів, зокрема ринку мобільних пристроїв і мобільного програмного забезпечення. Такий підхід дозволив поєднати теоретичне осмислення сутності ІКТ-ринку з аналізом реальних процесів його трансформації в умовах цифрової економіки.

Висновки дисертаційної роботи загалом відповідають поставленій меті та завданням дослідження, логічно впливають зі змісту основних розділів і відображають отримані автором наукові результати. Сформульовані у роботі положення щодо структури ринку інформаційно-комунікаційних технологій, особливостей взаємодії його суб'єктів, ролі цифрових технологій у розвитку економічних відносин, а також тенденцій функціонування окремих сегментів ІКТ-ринку мають належне теоретичне й аналітичне підґрунтя.

Рекомендації, запропоновані у дисертації, мають практичне значення та можуть бути використані у процесі формування підходів до розвитку ринку ІКТ, цифровізації економіки, удосконалення державної політики у сфері цифрового розвитку, а також у діяльності суб'єктів господарювання, що функціонують у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Практична спрямованість результатів дослідження підсилюється можливістю їх використання в освітньому процесі, аналітичній діяльності та під час обґрунтування управлінських рішень щодо розвитку цифрового середовища.

Загалом ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації є достатнім. Викладені у роботі результати базуються на належній теоретичній, методичній та інформаційній основі, відповідають логіці дослідження і можуть бути визнані такими, що мають наукову й практичну цінність.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

На основі детального вивчення поданої до захисту дисертації Грянника Антона Володимировича, анотації дисертації та опублікованих за темою дослідження наукових праць, можна стверджувати, що дослідження містить сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються елементами наукової новизни і практичною цінністю.

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи, слід віднести поглиблення теоретичних положень щодо сутності та структури ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки. Автором розглянуто ринок ІКТ не лише як сукупність товарів, послуг і технологічних рішень, а як складну соціально-економічну систему, що функціонує в умовах цифровізації, зміни моделей комунікації, зростання ролі даних, платформізації економічних процесів і трансформації взаємодії між основними суб'єктами ринку.

Науковий інтерес становить запропонована у дисертації систематизація соціально-економічних зв'язків суб'єктів цифрової економіки за критерієм обміну даними з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Такий підхід дозволяє конкретизувати характер взаємодії між громадянами, бізнесом, державою та зовнішнім світом, а також показати роль ІКТ як інструменту формування нових каналів економічної, соціальної та управлінської комунікації.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалення підходів до класифікації ринку інформаційно-комунікаційних технологій з урахуванням його багаторівневої структури, динамічного розвитку та функціональної неоднорідності. У роботі розглянуто різні аспекти структуризації ІКТ-ринку, що дає змогу комплексніше охарактеризувати його складові, визначити особливості розвитку окремих сегментів і простежити взаємозв'язок між технологічними, економічними та соціальними чинниками цифрової трансформації.

Елементами наукової новизни також відзначаються положення щодо визначення тенденцій розвитку окремих сегментів ринку ІКТ, зокрема ринку мобільних пристроїв і мобільного програмного забезпечення. Автором узагальнено особливості їх розвитку в умовах цифрової економіки, зростання мобільності користувачів, поширення цифрових сервісів, зміни споживчих моделей поведінки та посилення ролі мобільних технологій у забезпеченні доступу до цифрових продуктів і послуг.

Важливим науковим результатом дисертації є розвиток теоретико-методичних підходів до аналізу ринку ІКТ у контексті цифрової трансформації економіки. Дисертантом обґрунтовано необхідність дослідження цього ринку не лише через призму технологічних характеристик, а й з урахуванням економічних відносин, суб'єктної структури, каналів взаємодії, ринкової динаміки та впливу цифровізації на формування нових моделей функціонування ринку.

Практичне значення мають сформульовані у роботі висновки та рекомендації щодо використання результатів дослідження у процесі розвитку цифрової економіки, удосконалення підходів до аналізу ринку інформаційно-комунікаційних технологій, формування цифрового середовища та

обґрунтування напрямів стимулювання подальшого розвитку ІКТ-сфери. Отримані результати можуть бути використані в аналітичній, освітній, науково-дослідній та управлінській діяльності.

Загалом наукова новизна дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад дослідження ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки, удосконаленні підходів до його структуризації та аналізу, а також у розвитку наукових уявлень про трансформацію соціально-економічних зв'язків між суб'єктами цифрової економіки під впливом ІКТ.

Структура і зміст дисертаційної роботи, мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота Гряника Антона Володимировича має логічну структуру, що загалом відповідає поставленій меті, визначеним завданням, об'єкту та предмету дослідження. Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації з погляду сучасних науково-теоретичних досліджень та питань практичної реалізації, в цілому є достатнім.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Така побудова дисертації є традиційною для наукових досліджень зі спеціальності 051 «Економіка» та дозволяє послідовно розкрити теоретичні, методичні й прикладні аспекти розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію про апробацію та публікації автора. Зміст вступу загалом відповідає вимогам до дисертаційних робіт і дає цілісне уявлення про логіку та спрямованість дослідження.

У першому розділі дисертації розкрито теоретичні засади дослідження ринку інформаційно-комунікаційних технологій, проаналізовано підходи до розуміння цифрової економіки, визначено місце ІКТ у системі сучасних соціально-економічних відносин. Автором приділено увагу сутності, структурі та особливостям функціонування ІКТ-ринку, а також ролі інформаційно-комунікаційних технологій у трансформації взаємодії між основними суб'єктами цифрової економіки.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій. У ньому досліджено особливості функціонування ІКТ-ринку в умовах цифровізації, розглянуто його структурні компоненти, чинники розвитку та основні напрями трансформації.

Значну увагу приділено аналізу ринкової динаміки, технологічних змін, цифрових продуктів і сервісів, що формують сучасне середовище розвитку ІКТ.

У третьому розділі дисертації представлено прикладні аспекти дослідження розвитку окремих сегментів ринку ІКТ, зокрема ринку мобільних пристроїв і мобільного програмного забезпечення. Автором узагальнено емпіричний матеріал, охарактеризовано тенденції розвитку цих сегментів, розглянуто їх значення для цифрової економіки та формування нових моделей споживання цифрових продуктів і послуг. Отримані результати дозволяють поглибити уявлення про практичні прояви трансформації ІКТ-ринку.

Висновки дисертаційної роботи загалом відповідають змісту проведеного дослідження, відображають основні наукові результати та засвідчують досягнення поставленої мети. Вони є логічним підсумком викладеного матеріалу, хоча окремі практичні рекомендації щодо державної політики стимулювання розвитку ринку ІКТ могли б бути конкретизовані більш предметно.

Мова дисертації є науковою, загалом зрозумілою і відповідає академічному стилю викладення. Автор використовує відповідний понятійно-категоріальний апарат, спеціальну економічну та цифрову термінологію, статистичний і аналітичний матеріал. Стиль викладення переважно послідовний, аргументований і логічно організований. Разом із тим у тексті трапляються окремі редакційні огріхи, описки та синтаксичні неточності, які не впливають на зміст основних наукових положень, але свідчать про потребу більш ретельного фінального редагування рукопису.

Загалом структура і зміст дисертаційної роботи відповідають її темі, меті та завданням. Матеріал викладено послідовно, основні положення аргументовано, а логіка дослідження дозволяє простежити перехід від теоретичного осмислення ринку інформаційно-комунікаційних технологій до аналізу його сучасних тенденцій і прикладних аспектів розвитку в умовах цифрової економіки.

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні положення та результати дисертаційної роботи Гряника А.В. висвітлено у 11 наукових публікаціях здобувача, з яких 6 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а 5 публікацій засвідчують апробацію матеріалів дисертації на науково-практичних конференціях.

Публікації здобувача відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Разом із тим у бібліографічному описі публікації № 5 здобувача доцільно уточнити електронні реквізити, зокрема DOI та URL, оскільки в поданому переліку вони збігаються з реквізитами іншої статті. Зазначене має суто технічний характер і не знижує загальної позитивної оцінки повноти висвітлення результатів дисертаційної роботи у наукових публікаціях.

Науково-практична значимість результатів дослідження

Науково-практична значимість результатів дисертаційного дослідження Гряника А.В. полягає у можливості використання сформульованих у роботі теоретичних положень, методичних підходів, висновків і рекомендацій для подальшого розвитку наукових уявлень про ринок інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки, а також для обґрунтування практичних рішень у сфері цифрової трансформації економіки.

Наукове значення одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад дослідження ринку ІКТ як складної соціально-економічної системи, що формується під впливом цифровізації, платформізації, поширення мобільних технологій, зміни моделей споживчої поведінки та трансформації взаємодії між громадянами, бізнесом, державою і зовнішнім світом. Запропоновані автором підходи до класифікації, структуризації та аналізу ринку ІКТ можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях проблем розвитку цифрової економіки, цифрових платформ, мобільного програмного забезпечення, ринку смартфонів і цифрових сервісів.

Практична значимість дисертаційної роботи визначається можливістю застосування її результатів у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування під час формування й реалізації політики цифрового розвитку, удосконалення цифрової інфраструктури, стимулювання розвитку ІКТ-сектору, підтримки цифрових сервісів, мобільних застосунків і програмних продуктів. Одержані результати можуть бути корисними для оцінювання тенденцій розвитку окремих сегментів ринку ІКТ, виявлення конкурентних позицій його учасників, аналізу цінових стратегій і регіональних особливостей функціонування цифрових продуктів та послуг.

Важливе прикладне значення мають результати дослідження, пов'язані з аналізом світового та регіонального ринків смартфонів, ринку мобільного програмного забезпечення, цифрових платформ, програмних продуктів і послуг. Вони можуть бути використані суб'єктами господарювання ІКТ-сектору для обґрунтування маркетингових, конкурентних і цінових стратегій, вибору цільових ринків, оцінювання регіональної специфіки попиту, а також для адаптації бізнес-моделей до умов цифрової економіки.

Окремо слід відзначити значущість запропонованих у роботі підходів до аналізу взаємодії суб'єктів цифрової економіки на основі обміну даними з використанням ІКТ. Такі результати можуть бути застосовані під час дослідження цифровізації публічних послуг, електронної взаємодії між державою, бізнесом і громадянами, розвитку цифрових каналів комунікації та формування ефективного цифрового середовища.

Результати дисертаційного дослідження також мають освітнє значення, оскільки можуть бути використані у процесі викладання навчальних дисциплін економічного та цифрового спрямування, зокрема пов'язаних із цифровою економікою, ринком інформаційно-комунікаційних технологій, електронним бізнесом, цифровими платформами, інноваційним розвитком і маркетингом цифрових продуктів.

Таким чином, науково-практична значимість дисертаційної роботи полягає у поєднанні теоретичного поглиблення підходів до дослідження ринку інформаційно-комунікаційних технологій із можливістю практичного використання одержаних результатів у науковій, освітній, аналітичній, управлінській та підприємницькій діяльності. Отримані результати мають прикладну цінність для розвитку цифрової економіки, підвищення ефективності функціонування ІКТ-сектору та формування обґрунтованих рішень щодо подальшої цифрової трансформації економічних процесів.

Дотримання академічної доброчесності

Дисертаційна робота Гряника А.В. є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Усі наукові положення, результати, висновки та рекомендації, представлені в роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані джерела, зокрема щодо термінологічних визначень, наукових розробок, статистичних матеріалів та інших інформаційних ресурсів. Оформлення посилань здійснено з дотриманням вимог чинного законодавства у сфері авторського права.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Разом із позитивною оцінкою дисертаційної роботи слід висловити окремі зауваження та побажання і звернути увагу на положення дискусійного характеру:

1. Попри значний обсяг класифікаційного та аналітичного матеріалу, методичний інструментарій дослідження міг би бути представлений більш структуровано — через чітке визначення критеріїв, показників і послідовності оцінювання розвитку ринку ІКТ, а окремі положення наукової новизни доцільно було б подати з чіткішим відмежуванням авторського внеску від уже наявних у науковій літературі підходів до класифікації та аналізу ринку ІКТ.

2. На с. 55-59 дисертант запроваджує оригінальну систематизацію соціально-економічних зв'язків економічних суб'єктів в цифровій економіці за критерієм обміну даними з використанням ІКТ. Суб'єктів цієї класифікації загалом визначено коректно, відповідно до усталеного поділу макроекономічних суб'єктів на домогосподарства / громадян, бізнес, державу та зовнішній світ. Але змістовне розкриття форм і каналів взаємодій між окремими парами цих суб'єктів проведено не для всіх пар. Дисертант не пояснив, чому саме внутрішні взаємодії він вважає ключовими. З огляду на перспективи євроінтеграції України, взаємодія бізнесу і громадян із зовнішнім світом видаються не менш важливими і теж заслугоували на розкриття.

3. Дисертація містить багато різних класифікацій сучасного ринку ІКТ, що, з огляду на його складну структуру і динамічний характер розвитку, є методологічно виправданим. Але така деталізація не завжди доводиться до завершеної характеристики тих чи інших елементів запропонованої структури. Прикладом є виділення макро-, мезо- та мікрорівнів розвитку ринку ІКТ. Якщо на макрорівні здійснено комплексний послідовний аналіз ключових тенденцій розвитку ринку ІКТ, то щодо мезо- та мікрорівнів такої чіткості не спостерігається: часто незрозуміло, який саме рівень аналізується або де мікроаналіз переходить на мезорівень і навпаки.

4. У дисертації значну увагу приділено аналізу окремих сегментів ринку ІКТ, зокрема ринку смартфонів і мобільного програмного забезпечення. Підрозділи 3.2 і 3.3, містять значний обсяг емпіричного й описово-аналітичного матеріалу. Водночас, з огляду на широку назву дослідження, доцільно було б чіткіше обґрунтувати репрезентативність саме цих сегментів для характеристики розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій у цілому, а також показати їх зв'язок з іншими складовими ІКТ-ринку — телекомунікаційною інфраструктурою, цифровими сервісами, хмарними технологіями, програмним забезпеченням та платформеними бізнес-моделями. А окремі результати цього

аналізу могли б бути сильніше узагальнені через формулювання підсумкових тенденцій розвитку відповідних сегментів ринку ІКТ.

5. Робота завершується ґрунтовними висновками, які містять підсумкові узагальнення проведеного дослідження. Але доцільно було б посилити структурну відповідність між завданнями дослідження, визначеними у вступі, та підсумковими висновками, щоб кожен висновок чітко корелював із відповідним дослідницьким завданням, та більш предметно відобразити у висновках прикладні аспекти, і особливо рекомендації щодо удосконалення державної політики стимулювання розвитку ринку ІКТ.

6. У тексті дисертації зустрічаються окремі редакційні огріхи, описки, синтаксичні помилки, зокрема такі, які створюють враження недостатньо ретельного фінального редагування.

Наведені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях і практичній апробації запропонованих положень.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Гряника Антона Володимировича на тему: «Розвиток ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки» за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою. Наукові результати, висновки і рекомендації мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку теорії і практики в галузі соціальних і поведінкових наук.

За актуальністю, науковою новизною, обсягом та практичним значенням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її автор, Гряник Антон Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка» в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу,
менеджменту та комерції
ПрАТ «ВНЗ «Національна академія
управління»

Юлія КОСТИНЕЦЬ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:35:27 10.07.2026

Назва файлу з підписом: Відгук Гряник (1).pdf
Розмір файлу з підписом: 199.8 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук Гряник (1).pdf
Розмір файлу без підпису: 144.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КОСТИНЕЦЬ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА
П.І.Б.: КОСТИНЕЦЬ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 3001306223
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:35:25 10.07.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000093B330173AC8D07
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для архівного зберігання (PAdES-B-LTA)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.е.н., проф. Матюшенку І.Ю.

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію ГРЯНИКА АНТОНА ВОЛОДИМИРОВИЧА
на тему **«РОЗВИТОК РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дослідження

Цифрова трансформація виступає ключовим вектором глобального розвитку, охоплюючи не лише технологічну складову, але й суттєво впливаючи на інституційні, економічні та соціальні аспекти функціонування суспільств. Вона трансформує традиційні підходи до державного управління, організації бізнес-процесів, надання публічних послуг і регулювання ринку праці. Водночас підходи до цифровізації мають істотні відмінності, зумовлені стартовими умовами, інституційною структурою та рівнем політичної підтримки. Міжнародний досвід цифрових перетворень є надзвичайно цінним для країн, які перебувають на етапі інституційних трансформацій і прагнуть сформувати дієві моделі модернізації. Зокрема, досвід провідних країн дає змогу порівняти ефективність реалізованих стратегій цифровізації та адаптувати успішні практики до локального контексту.

Цифрові технології не лише змінюють технологічну інфраструктуру, а й створюють передумови для формування нових бізнес-моделей, зокрема, платформної економіки, цифрових екосистем та моделей спільного споживання. Водночас ринок ІКТ виконує функцію інтегратора, забезпечуючи цифровізацію інших секторів економіки та сприяючи підвищенню ефективності управлінських рішень шляхом використання цифрових даних і аналітики.

Тому ринок ІКТ у контексті цифрової трансформації не лише слугує драйвером модернізації економіки, але й потребує комплексного підходу до формування політик, спрямованих на розвиток інфраструктури, забезпечення доступності цифрових рішень, підвищення цифрової інклюзивності та підтримку інновацій. Це вимагає системного переосмислення економічних, соціальних і нормативно-правових засад функціонування цифрової економіки на національному та міжнародному рівнях.

Отже, подальший розвиток ринку ІКТ є не лише економічною необхідністю для України, але й її стратегічним пріоритетом, що визначає здатність держави адаптуватися до сучасних викликів, забезпечити сталий розвиток та інтеграцію до світової цифрової спільноти.

Таким чином, тема дисертації відповідає сучасним викликам розвитку цифрових ринків, потребам удосконалення регуляторної політики та забезпечення ефективного конкурентного середовища, що підтверджує її наукову та практичну значущість.

Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень в межах планової науково-дослідної теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Сучасна господарська система: інформаційно-комунікаційні імперативи посткризового розвитку» (номер державної реєстрації 0121U100453), де особисто дисертантом розкрито сутність ринку товарів і послуг у сфері ІКТ, окреслено специфіку його функціонування в умовах цифрової економіки, а також поглиблено розуміння даного ринку крізь призму конкретних товарів і послуг, що виступають невід'ємним компонентом соціально-економічного розвитку..

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження

Дисертація має логічну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 231 найменування та 6 додатків. Кожний з розділів містить оригінальні власні ідеї дисертанта, які доведені до рівня завершених положень та висновків.

Ці положення, висновки та рекомендації у достатній мірі висвітлені в 6 статтях дисертанта у фахових наукових виданнях України категорії Б.

Вони пройшли належну апробацію на 5 міжнародних науково-практичних конференціях з публікацією тез доповідей здобувача.

Основні наукові результати дослідження та ступінь їх новизни

До найбільш вагомих теоретичних здобутків автора можна віднести наступні:

вперше:

розроблено методологічний підхід щодо коригування оцінки розмірів ринку ІКТ шляхом використання нового показника - коефіцієнта реекспорту, який може бути застосований для оцінки реекспортних операцій в країнах, що не надають повної інформації про обсяги реекспорту (с. 95-96);

дістали подальшого розвитку:

- наукові уявлення щодо каталізаторів цифрової трансформації соціально-економічних процесів(с. 77-79);
- наукове бачення щодо специфіки методологічних засад аналізу ринку ІКТ (с. 28-29);
- теоретичні підходи до розуміння методології вимірювання подібності країн-експортерів та імпортерів на ринку ІКТ (с. 97-100);
- наукові узагальнення щодо методології ціноутворення на ринку ІКТ шляхом виявлення двох моделей ціноутворення на ринку програмних продуктів - відкритої та закритої (с. 229-230);

удосконалено:

- систематизацію соціально-економічних зв'язків економічних суб'єктів в цифровій економіці на основі обміну даних з використанням ІКТ шляхом виділення чотирьох суб'єктів - громадянин(Г), держава (Д), бізнес (Б), світ (С), семи ключових парних взаємодій в національній економіці та змістовного розкриття форм і каналів цих взаємодій усередині кожної пари (с. 55-59);
- типологізацію динаміки зовнішньоторговельних операцій на ринку ІКТ на основі чотирьохелементної бізнес-моделі часових рядів Smooth-Erratic-Intermittent-Lumpy шляхом виділення та розкриття змісту чотирьох типів динаміки за критеріями регулярності та стабільності: гладкий, переривчастий, блукаючий та шорсткий (с. 109, 132, додаток Б).

Достовірність результатів дисертаційного дослідження

Результати дослідження є достовірними та обґрунтованими, що підтверджується сумлінним опрацюванням значного масиву сучасної наукової літератури та його критичним осмисленням, коректним використанням релевантних статистичних даних, застосуванням апробованих методів економтеоретичного аналізу, переконливою аргументацією щодо правомірності власних наукових узагальнень, публікаційною та апробаційною активністю здобувача. У ході виконання дослідження здобувач продемонстрував високий рівень володіння методологічним інструментарієм та здатність до самостійного наукового аналізу.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота Гряника А.В. є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Усі наукові положення, результати, висновки та рекомендації, представлені в роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані джерела, зокрема щодо термінологічних визначень, наукових розробок, статистичних матеріалів та інших інформаційних ресурсів.

Оформлення посилань здійснено з дотриманням вимог чинного законодавства у сфері авторського права. Результати перевірки дисертації на наявність ознак академічного плагіату у системі StrikePlagiarism засвідчили коректність використання текстових та ілюстративних запозичень, що дає підстави стверджувати про повне дотримання принципів академічної доброчесності.

Теоретичне і практичне значення отриманих автором дисертації результатів

Отримані дисертантом наукові результати є оригінальними та такими, що забезпечують реальний приріст наукового знання щодо закономірностей формування та розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та світі, зокрема, наукові уявлення щодо суперечностей розвитку ринку ІКТ, його структури, чинників впливу на нього. У своїй сукупності ці результати сприяють вирішенню актуального наукового завдання розкриття впливу ринку ІКТ на процеси цифровізації суспільного життя у цілому та економічного життя, зокрема, яке має суттєве значення для економічної теорії та господарської практики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в процесі підготовки до укладення Договору приєднання України до ЄС, зокрема, для належного обґрунтування можливостей національного ринку ІКТ, його експортного потенціалу, ризиків і загроз цифровізації, а також при розробці регіональних програм післявоєнного відродження економічного потенціалу України і визначенні параметрів регіональної мережі підготовки кадрів фахівців з ІКТ, з урахуванням наявного розподілу відповідних кластерів, а також для проведення подальших наукових досліджень з питань цифрової трансформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Позитивно у цілому оцінюючи дисертацію, слід зазначити, що воно містить окремі недоліки змістовного і формального характеру.

1. На с. 77-79 дисертації представлено авторське бачення щодо каталізаторів цифрової трансформації соціально-економічних процесів. Сам по собі перелік цих каталізаторів не викликає заперечень, але при цьому виникає питання щодо критерію (критеріїв) їх об'єднання. В дисертації на це відповіді нема. Одночасно виникає друге питання: чи існують інші каталізатори, і якщо так, то чому вони не включені до цього переліку?

2. Значну частину дослідження присвячено аналізу тенденцій розвитку ринку ІКТ в Україні. Однією з особливостей цього ринку у сучасних умовах є

його розвиток в умовах війни. Прогноз цього розвитку суттєвим чином залежить від того, чи повертатиметься молодь, яка виїхала на межі України від війни і отримує ІТ-освіту за кордоном, після завершення війни. У зв'язку з цим бажано було б доповнити дослідження запропонованого дисертантом показника коефіцієнта реекспорту для верифікації рейтингу України в сфері експорту товарів та послуг ІКТ саме у розрізі міжкраїнових міграційних процесів українських ІТ-фахівців.

3. Значна частина дослідження присвячена аналізу ціноутворення на ринку ІКТ. Тут містяться дуже цікаві узагальнення, які висвітлюють малодосліджені аспекти механізмів ціноутворення. В той же час дисертант, на жаль, залишив поза увагою проблему ефективності та гнучкості ціноутворення в аспекті зв'язку із розповсюдженням піратського програмного забезпечення. Такий аналіз, безумовно, збагатив би реальну картину функціонування системи ціноутворення на ринку ІКТ.

4. На мою особисту думку, потребує дещо вдосконалення трактування: «цифрова економіка, як поле для функціонування ринку ІКТ...» (С.82). Автор переходить від загальної характеристики цифрової економіки до опису ролі ІКТ без належного пояснення причинно-наслідкових зв'язків між цими категоріями. Доцільно чіткіше структурувати матеріал, розмежувавши характеристику цифрової економіки та функціональні особливості ринку ІКТ.

5. Дисертація написана доступною зрозумілою мовою, легко читається. Але, на жаль, в ній зустрічаються редакційні огріхи, описки, пропущені букви і розділові знаки в окремих словах і реченнях.

Проте зазначені зауваження не зменшують загальної високої наукової цінності виконаного дослідження і не впливають на його позитивну оцінку.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертація Гряника Антона Володимировича тему: «Розвиток ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки» за своїм змістом, структурою та оформленням є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою.

Дисертація повністю відповідає спеціальності 051 Економіка, за якою вона подана до захисту, вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 р. №44 (з наступними змінами), а її автор, Гряник Антон Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та
економічних методів управління
економічного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ольга МЕЛЕНЦОВА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:09:27 10.07.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Меленцової О.В.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 329.1 КБ

Назва файлу без підпису: Рецензія Меленцової О.В.pdf
Розмір файлу без підпису: 324.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: МЕЛЕНЦОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

П.І.Б.: МЕЛЕНЦОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 3143407069

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:34:21 10.07.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000099F135013296C207

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Серійний номер носія особистого ключа: 021

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З позначкою часу від ЕП (CAAdES-T)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.е.н., проф. Матюшенку І.Ю.

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію ГРЯНИКА АНТОНА ВОЛОДИМИРОВИЧА
на тему **«РОЗВИТОК РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми

Функціонування цифрової економіки в умовах цифрової трансформації є ключовим чинником, що визначає розвиток сучасної економіки, оскільки вона істотно трансформує традиційні економічні моделі, виробничі процеси та механізми взаємодії між суб'єктами господарювання. Цифрова трансформація, яка супроводжується стрімким технологічним прогресом, глобалізацією та повсюдною інтеграцією цифрових рішень у всі сфери економічної діяльності, сприяє посиленню продуктивності, конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання. У цьому контексті особливого значення набуває ринок ІКТ, який виступає як фундаментальний компонент цифрової економіки та одночасно як динамічне середовище для розвитку інновацій, цифрових сервісів та нових форм економічної взаємодії.

Ці технології не лише змінюють технологічну інфраструктуру, а й створюють передумови для формування нових бізнес-моделей, зокрема, платформної економіки, цифрових екосистем та моделей спільного споживання. Водночас ринок ІКТ виконує функцію інтегратора, забезпечуючи цифровізацію інших секторів економіки та сприяючи підвищенню ефективності управлінських рішень шляхом використання цифрових даних і аналітики.

Цифрова економіка охоплює широкий спектр цифрових інструментів і процесів, які забезпечують автоматизацію бізнес-операцій, персоналізацію послуг, розширення доступу до ринків та прискорення інноваційних циклів. Одним із ключових наслідків функціонування ринку ІКТ є переосмислення ролі інформації як економічного ресурсу, що зумовлює необхідність впровадження нових підходів до захисту даних, кібербезпеки та регуляторного забезпечення. Крім того, цифрова трансформація сприяє формуванню нових професійних компетентностей, зростанню попиту на цифрові навички та створенню інноваційних форм зайнятості, водночас загострюючи проблеми цифрової нерівності.

Все вищезазначене доводить актуальність теми дисертаційного дослідження Гряника А.В.

Дисертацію виконано в межах планової теми НДР кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Сучасна господарська система: інформаційно-комунікаційні імперативи посткризового розвитку» (номер державної реєстрації 0121U100453), де особисто дисертантом розкрито сутність ринку товарів і послуг у сфері ІКТ, окреслено специфіку його функціонування в умовах цифрової економіки, а також поглиблено розуміння даного ринку крізь призму конкретних товарів і послуг, що виступають невід'ємним компонентом соціально-економічного розвитку.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження

Дисертація має логічну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дисертації свідчить про комплексний характер і наявні в ній наукові положення, висновки та рекомендації, які висвітлені в опублікованих наукових працях дисертанта, а також доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях.

Загальна кількість публікацій становить 11, серед яких: 6 статей у фахових наукових виданнях України категорії Б, а також 5 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Основні положення і висновки проведеного дослідження достатньо повно викладені у зазначених 6 статтях.

Обґрунтованість наукових висновків і результатів дисертації та їх новизна

Автору вдалося вирішити основні завдання і досягти поставленої мети. При цьому слід підкреслити логічну, продуману структуру роботи і системність підходів до дослідження усіх заявлених аспектів її дослідже.

Наукова новизна проведеного дисертантом дослідження має комплексний характер і визначається наступними найвагомішими результатами:

-вперше було розроблено методологічний підхід щодо коригування оцінки розмірів ринку ІКТ шляхом використання нового показника - коефіцієнта реекспорту, який може бути застосований для оцінки реекспортних операцій в країнах, що не надають повної інформації про обсяги реекспорту. Запропонована методологія дозволяє більш точно визначати провідних експортерів товарів ІКТ з урахуванням реекспорту і може бути використана для дослідження інших ринків (с. 95-96);

-дістали подальшого розвитку наукові уявлення щодо методологічних засад аналізу ринку ІКТ(с. 28-29), каталізаторів цифрової трансформації соціально-економічних процесів (с. 77-79), функціональної структури сучасного цифрового соціально-економічного середовища (с. 81);

-розвинено підходи до розуміння методології вимірювання подібності країн-експортерів та імпортерів на ринку ІКТ, а саме, реалізовано ідею кластеризації часових рядів, на основі якої виділено і охарактеризовано чотири кластери відповідно типу динаміки ринку ІКТ: послідовне зростання, поступове падіння, унікальна поведінка і стабільна динаміка (с. 97-100);

-систематизовано наукові узагальнення щодо методології ціноутворення на ринку ІКТ шляхом виявлення двох моделей ціноутворення на ринку програмних продуктів - відкритої та закритої ціни (с. 229-230);

-запропоновано оригінальну систематизацію соціально-економічних зв'язків економічних суб'єктів в цифровій економіці на основі обміну даних з використанням ІКТ шляхом виділення чотирьох суб'єктів – громадянин, держава, бізнес, світ, семи ключових парних взаємодій між цими суб'єктами в національній економіці та змістовного розкриття форм і каналів цих взаємодій усередині кожної пари (с. 55-59);

-обґрунтовано структуру ринку ІКТ на основі критерію рівня аналізу ринку, виділення на цій основі чотирьох відповідних рівнів та змістовне розкриття особливостей кожного з них на прикладі ринку смартфонів (локальний, регіональний, міжнародний, глобальний)(с. 230-232);

-розроблено авторську типологізацію динаміки зовнішньоторговельних операцій на ринку ІКТ на основі чотирьохелементної бізнес-моделі часових рядів Smooth-Erratic-Intermittent-Lumpy шляхом виділення та розкриття змісту чотирьох типів динаміки за критеріями регулярності та стабільності (гладкий, переривчастий, блукаючий, шорсткий (с. 109, 132).

Наукова новизна отриманих результатів забезпечена застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, обраних відповідно до предмета та мети роботи. Використання релевантної емпіричної бази, а також проведення обґрунтованих аналітичних розрахунків сприяли належному підтвердженню достовірності та новизни отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження

Отримані дисертантом наукові результати є достовірними та обґрунтованими, що підтверджується ретельним вивченням значного масиву сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерел за темою дисертації, їх критичним аналізом, належним обґрунтуванням власних способів і шляхів розв'язання проблемних аспектів досліджуваної проблематики і переконливими пропозиціями щодо адекватного відображення новітніх процесів і явищ на ринку ІКТ методологічними засобами та категоріальним інструментарієм економічної теорії, використанням достатнього обсягу актуальних статистичних даних і коректних методів їх обробки та візуалізації. У ході виконання дослідження здобувач продемонстрував високий рівень володіння методологічним інструментарієм та здатність до самостійного наукового аналізу.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота Грянника А.В. є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Усі наукові положення, результати,

висновки та рекомендації, представлені в роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані джерела, зокрема щодо термінологічних визначень, наукових розробок, статистичних матеріалів та інших інформаційних ресурсів. Оформлення посилань здійснено з дотриманням вимог чинного законодавства у сфері авторського права. Результати перевірки дисертації на наявність ознак академічного плагіату, проведеної у системі StrikePlagiarism, засвідчили коректність використання наукових, науково-популярних, довідково-інформаційних та статистичних джерел, що дає підстави стверджувати про повне дотримання дисертантом принципів академічної доброчесності.

Важливість отриманих автором дисертації результатів та їх практичне значення

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони поглиблюють наукові уявлення щодо функціонування сучасного ринку ІКТ та містять удосконалений автором інструментарій його дослідження.

Розроблений автором підхід до розрахунку коефіцієнтів реекспорту дозволить коригувати конкурентні рейтинги провідних країн-експортерів товарів і послуг ІКТ, що сприятиме більшій обґрунтованості аналітичних оглядів та кон'юнктурних прогнозів розвитку відповідних сегментів цього ринку.

Положення та висновки проведеного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки до укладення Договору приєднання України до ЄС, зокрема, для належного обґрунтування можливостей національного ринку ІКТ, його експортного потенціалу, ризиків і загроз цифровізації, а також при розробці регіональних програм післявоєнного відродження економічного потенціалу України і визначенні параметрів регіональної мережі підготовки кадрів фахівців з ІКТ, з урахуванням наявного розподілу відповідних кластерів, а також для проведення подальших наукових досліджень з питань цифрової трансформації локальних ринків.

Результати дисертації можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін «Ринкова економіка», «Цифрова економіка», «Міжнародна економіка», «Економічна статистика» для студентів економічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Разом із тим, слід вказати на наявність у дисертаційній роботі окремих спірних моментів, дискусійних питань, які потребують з'ясування в процесі захисту

1. Дисертант запропонував удосконалити методологічне підґрунтя дослідження сучасного ринку ІКТ шляхом доповнення традиційної тріади «попит-пропозиція-ціна» такими зрізами аналізу, як інновації та регуляторний вплив, і на цій основі обґрунтував структурування (сегментацію) ринку ІКТ на товарний ринок ІКТ і ринок послуг ІКТ. Таке обґрунтування видається дещо штучним і недостатньо аргументованим, оскільки в ньому поєднано різні логічні рівні дослідження. З одного боку, можна погодитись з тим, що сучасні ринки, і особливо ринок ІКТ, вже неможливо досліджувати у традиційній парадигмі

«попит-пропозиція-ціна», не залучаючи розкриття інноваційних і регуляторних механізмів (сам автор в цій частині вельми успішно реалізував зазначений підхід). Але в дисертації не наведено переконливих аргументів щодо наявності зв'язку між цим підходом і запропонованою сегментацією ринку ІКТ. Тобто, запропонована сегментація, на мою думку, не впливає із удосконаленого традиційного методологічного підходу.

2. В дисертації має місце певний дисбаланс у розкритті техніко-технологічної і соціально-економічної складових розвитку ринку ІКТ, а саме, певне домінування техніко-технологічної складової. Зокрема, у вступі автор правильно зазначив, що цифрова трансформація сприяє формуванню нових професійних компетентностей, зростанню попиту на цифрові навички та створенню інноваційних форм зайнятості, водночас загострюючи проблеми цифрової нерівності (с. 17-18). Але в самій дисертації проблема цифрової нерівності не знайшла відображення.

3. Слід відзначити певну фрагментарність у використанні методологічного потенціалу інституціональної теорії. На жаль, в тексті розділів відсутні відповідні роздуми і міркування автора, хоча у висновках містяться деякі узагальнення саме з позицій інституціонального підходу. Між тим, зазначений підхід міг стати у великій нагоді саме в частині розробки прикладних аспектів теми дослідження.

4. Дисертація містить велику кількість ілюстративного матеріалу, що вигідно відрізняє її від багатьох інших дисертаційних робіт. Проте, одночасно з тим, слід зазначити, що як в демонстраційному матеріалі (таблиці, рисунки, діаграми), так і в самому тексті роботи цифри подані у надмірно деталізованому вигляді. Зокрема, відсотки наводяться з точністю до сотих, що заважає сприймати наведені дані узагальнено. Варто було округлювати дані щодо відсотків з точністю до десятих.

5. Необхідно більш ретельно вчитувати текст, оскільки він містить певну кількість редакційних помилок.

Проте зазначені зауваження не мають принципового характеру і жодним чином не зменшують загальне позитивне враження від роботи.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, анотації та наукових публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертація Гряника Антона Володимировича тему: «Розвиток ринку інформаційно-комунікаційних технологій в умовах цифрової економіки» за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною кваліфікованою науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою. Наукові результати, висновки і рекомендації мають суттєве значення для розвитку економічної теорії і господарської практики.

Вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та результатів дозволяє зробити висновок про повну відповідність теми та змісту дисертації профілю спеціальності 051 Економіка,

вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 з наступними змінами), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а її автор, Гряник Антон Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державного управління,
публічного адміністрування та
економічної політики Харківського
національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Надія ШИФРІНА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:59:24 08.07.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_Шифріної_Н_І_на_Гряника_А_В_.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 275.1 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_Шифріної_Н_І_на_Гряника_А_В_.pdf
Розмір файлу без підпису: 257.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ШИФРІНА НАДІЯ ІГОРІВНА

П.І.Б.: ШИФРІНА НАДІЯ ІГОРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2806717629

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:59:22 08.07.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000B13AA80144BC0607

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.05.15 13:00